

Artikkeliluonnoksia Kansankielen sanakirjaan.

Kansankielen sanakirjaa varten laadittu keruutavoite saavutettiin ns. suursanastojen kohdalta tammikuussa 1948, jolloin Etelä-Pohjanmaata edustava, pääasiallisesti Nurmosta kerätty aineisto liitettiin Sanakirjasäätiön arkistoon. Keräysvaiheen näin päätyttyä olennaiselta osalta muodostuu kysymys käsikirjoituksen laatimisesta entistä ajankohtaisemmaksi. Sanakirjasäätiön vapaaehtoinen avustajakunta on tosin jatkuvasti keruutyössä, joskin harventunein rivein, Sanastaja-lehti on yhä edelleen lähdössä sanoja saamaan, ja aikaisemmin arkistoon saapuneiden vastausten käsittely, lähinnä hakusanointus, on vielä melkoisesti kesken. Mutta tämä puoli työstä, niin tärkeätä kuin se onkin, lienee jätettävä pikapuoleen sivuasiaksi ja keskitettävä voimat itse sanakirjan laatimiseen. Sitä ennen on kuitenkin tehtävä selväksi, missä laajuudessa materiaalia voidaan ajatella julkaistavaksi. Täydellisyyttä tavoitteleva Kansankielen sanakirja jää joka tapauksessa utopiaksi, haaveeksi, josta on ajoissa luovuttava, niinkuin jo aikoja sitten on oivallettu ja lausuttu myös selvästi julki (MARTTI RAPOLA Kansankielen sanakirjahanke ja sen aatteellinen tausta, Suomalainen Suomi 1932). Äännehistoriallisia ja kansatieteellisiä tutkimuksia suorittavien on siis vastedeskin turvauduttava Sanakirjasäätiön käsikirjoituskokoelmiin, jos työ vaatii perusteellista syventymistä asiaan.

Saadakseen edes summittaisen käsityksen tulevan sanakirjan koosta säätiön hallitus määräsi laadittavaksi muutamia ryhmiä koeartikkeleita. Tästä tehtävästä joutui allekirjoittaneen osaksi *r*-kirjaimen alku *raanua* myöten. Hakusanoihin *r* — *raanu*, jotka Lönnrotilla vievät hiukan vaille 10 palstaa, sisältyy lähes 4,000 sanalippua. Tämä määrä oli siis tiivistettävä sellaiseen tilaan, mikä ei ylittäisi niitä rajoja, jotka teoksen julkaiseminen asettaa. Tosin sivuluvulle ei ole ainakaan toistaiseksi asetettu mitään enimmäismäärää, mutta näin ennakoita ajatellen tuntuu siltä, että maksimina olisi pidettävä tekeillä olevan Nykysuomen sanakirjan volyyminä. Siinä ratkaisuehdotuksessa, mistä alempana on eräitä näytteitä, on

suurin tilansäästö saavutettu jättämällä esittelemättä muuten kuin poikkeustapauksissa murteelliset äännevariantit ja teemamuodot. Kannanottoa voidaan perustella sillä, että LAURI KETUSEN julkaisema murrekartasto osoittaa tavallisimpien äänneilmiöiden levinneisyyden. Suhteellisen runsaasti on sen sijaan annettu tilaa sanojen käyttöä valaiseville esimerkeille sekä levinneisyystiedoille.

Sanakirjasäätiön suojiin kertyneessä aineistossa vaihtelee murre-esimerkkien transskriptio sekä aikaa että kerääjää myöten. Jotkut ovat pyrkineet hyvinkin suureen tarkkuuteen, toiset sen sijaan ovat käyttäneet diakriittisia merkkejä melko säästeliäästi. Näiden artikkelien laatija on luopunut ilman tunnonvaivoja diplomaattisen tarkkuuden tavoittelusta, mutta vaikeata on ollut ratkaista, mikä tarkekirjoituksen aste parhaiten sopisi suunniteltuun sanakirjaan. Periaatteena on ollut kirjakieltä lähentävä, mutta silti tyypilliset murreseikat osoittava merkintä. Näin on jouduttu luopumaan tarkekirjoituksessa jo yleistyneestä pitkän vokaalin merkistä ja vaihtamaan *ü*-kirjain *y*:hyn. Jos koulutettujen kerääjien sanastoista peräisin olevat murre-esimerkit joudutaan kuitenkin latomaan sanakirjassakin kursiivilla, niinkuin tässä on menetelty, käy mainitun muutoksen tarpeellisuus kyseenalaiseksi.

Näytteissä on esitetty kaikki sanakirjaan aiottu äännökset *r*-kirjaimen alusta *raajaan* saakka, niiden lisäksi on otettu vielä laajahko *raaka*-artikkeli. Järjestys poikkeaa aakkosellisesta vain siinä, että eräitä merkityksensä puolesta selviä yhdyssanoja (*raadelehto*, *-maa*, *-mies*, *-suo* yms.) on sijoitettu alkuosasta laaditun artikkelin yhteyteen. Pulmallinen kysymys synonyymien luettelemisesta on näissä harvalukuisissa koeartikkeleissa sivuutettu, paitsi että *raaka*⁵-sanan kohdalla on viittaus hakusanaan *kaulus*. Tarkoituksena on, että tämän kirjakielisen nimityksen kohdalle kerättäisiin mikäli mahdollista kaikki kaulusta merkitsevät sanat (*kraki*, *raaji*, *raajut*, *raaka*, *raakeli*, *raaki*, *raaku*, *raani*, *raiji*, *raivele*, *raki* ym.). Viittaus kaulukseen *ao.* hakusanojen yhteydessä johtaisi kirjan käyttäjän heti parven jäljille. Piirroksia tai valokuvia näihin koeartikkeleihin ei liity, mutta epäilemättä niitäkin tarvittaisiin, jotta välttyttäisiin pitkistä, parhaissakin tapauksissa esineen tai asian vaillinaisesti ilmaisevista selityksistä. Lyhennysten kohdalta, varsinkin on huomautettava pitäjännimistä, ratkaisua on pidettävä tilapäisenä. Se pohjautuu sanojen luettelointia varten laadittuihin kortteihin, joissa tilan säästämiseksi oli supistettava nimiä äärimmäisyyteen saakka. Ilmeistä kuitenkin on, että sanakirjassa ei voida mennä näin pitkälle, vaan lyhennykset on saatava puhuvammiksi. (Tämän mentyä jo painoon on kysymys pitäjien ja laajempienkin maantieteellisten alueiden nimien lyhentämisestä otettu pohdittavaksi erikoisesti sanakirjatyön kannalta.)

Hakusanojen lukumäärä Kansankielen sanakirjassa tuskin nousisi sen suuremmaksi kuin nykyisessä Lönnrotissamme. Jonkinlaisen kiintopisteen antaa laskelma, että Lönnrotin sanakirjassa on *r:n* ja *raakaveitsen* välillä 250 puolilihavalla painettua hakusanaa, kun vastaavaan lomaan sijoittuvissa Kansankielen sanakirjan artikkeleissa niitä olisi »vain» 156. (Vertauksen vuoksi mainittakoon, että 1938 ilmestyneessä Cannelinin Suomalais-ruotsalaisessa sanakirjassa mahtuu mainittuun väliin 53 haku-

sanaa.) Murre-esimerkit ja saantipaikkojen maininta kuitenkin paisuttavat kirjaa, niin että siihenkin tilaan supistettuna, mistä artikkelit pyrkivät antamaan jonkinlaisen käsityksen, Kansankielen sanakirja tulisi melkoisesti Lönnrotia kookkaammaksi. Laskelmissani, jotka tosin lähtevät hyvin kapealta pohjalta, olen päätenyt kuuteen kaksipalstaiseen, suunnilleen 1,000 sivua sisältävään osaan (Lönnrotin sanakirjassa ja Lisävihkossa on yhteensä 2,415 sivua). Tällöin olen lähtenyt siitä edellytyksestä, että ladelmassa ja sivun suuruudessa ei tapahtuisi olennaisia muutoksia Lönnrotiin verrattuna.

Edellisestä lienee jo ilmennyt, että mitään periaatteellisia päätöksiä artikkelien toimitustavasta ei toistaiseksi ole tehty. Arvostelu niin hyvin yleisten suuntaviivojen vetämisestä kuin näytteeksi otettujen yksityistapausten ratkaisemisesta on siis kohdistettava näiden koesivujen laatiin.

Sana-artikkelien luonnoksia.

r → ärrä
raa'allinen a. 'juovikas' — *raakalissi sukki* (Phm)

raa'asti adv. Erikoistapaus: *raakasti* 'paljon, kovasti' (PohE) — Siäll oli sitte r:m marjoja (Lh, Khv) — *ne hurras niir r.* (Väh)

raa'ata v. 'tehdä raa'aksi, so. laihaksi' — *kauran kylyvyäkin sanothan että se raakaa peltua* (Alh)

raadaksennella v. 'tehdä työtä' — *mitteppä out ruaksennellunna?* (Pie)

raadanta s. 'työnteko' (KarP) *ruanta*

raadanti s. = ed. (KarP) *roanti* (vt.) ~ *ruanti*; *tukir ruanti* 'tukinteko', *huuhar r.* tai *metär r.* 'kaskenviljely' — *Tais mennä puun ruantiin sinne puurooseen* (Knt)

raadata¹ v. 'heikontaa, runnella' — *heitä heitä hyvä ihiminen rinnoolta* (imevä lapsi) *elikkä se raataa sun vaivaaseksi* (Nm)

***raadata**² v. def. — *puita olev vähä raalannus sisäh*, so. vähin voimin kanniskellut (It). Myös *raaduta*.

raadattaa v. 'teettää työtä' (Ilo, E, Par, Tyr) — *se raa'atti sitä ku'n o'jaa* (Tyr)

raade¹ s. 1. 'työ' (Kar, SavE, Ink) — *kovis roäteis ku o nin se raivautuu ruumiskii* (Lem) — (Väh.) *niill o ruäteet*

nuoila muoskila (= lapsilla, Juv) / 2. 'työmaa, vars. metsäraivio ja -viljelmä' — *messäroäteita* (= kaskia) *tekkiit ja viljeliit* (Jts) — *jäi kasket polttumatta, ruatiit ruatamatta* (Par) — *ruajellehto* 'kaskilehto' (Kht) — *meijän syväntä rupeš semmo'ner ruajemmua* (= työmaa) *käiveleñmaan* (= harmittamaan, Kht) — »Pudasjärvellä on tapana sanoa huonoa työmiestä niinkuin pilkaten raajemies: Tovin siinä semmoselle raajemiehelle on työtä.» — *ruajepäekka* 'uudisraivaus' (Juv) — *ruäjessuo* 'viljelykseen raivattava tai raivattu suo; myös pn:nä' (Juv, Smi); *roä'ssuo hakkuos* (pn, PjV) / 3. 'valmis työ' — *isot ruateet n_oo sielä Korkeelakoskela missä ne tukkija alas laskoo* (Juv) / 4. *miesraateella* 'miesvoimalla, miehissä' »Joku pojan uski ei ole saapunut ajoissa kotiinsa. Häntä aletaan etsiä miesruateella naapureista.» (Ki)

raade² s. 'piiska' — *ruaje* (Ko). Vrt. *raatama*.

raadella v. 1. 'paloitella, raajoa' (Kai, PerP) — *nahka siitä nyt om pois, mutta raatelematta on vielä* (Sla) / 2. 'repiä elävä olento isoille haavoille tai kappaleiksi' (ei Kar, Kai eikä PerP) — *kyl se raateleva lintu on kans se huhkaaja* (Vam) — *köörakir reppii ja roatelo lampäeta* (Kon): — (Kuv.) Onpa raajeltu vaatteetki pääl-

tä (Hk) — *kylömä nii roätel' pintoo*, s.o. vilunväreet kulkivat pitkin ihoa (Juv) 3. 'raivata' — *käekha se repi ja ruätel' sev viljelyksee* (suuren suon, Juv) / 4. 'tehdä' (KarP, SavP) — *työtä tehär roateloo* (Mn) — *raellu* (Jyy) / 5. 'leikkiä' (KarK) — Antakaa lapselle leluja ni se raateloo (Kj)

raadinmaa 'työpaikka' — *ruajimmua* (Ilo) ~ *roäimoo* (Mn, Ni); -mies (Huonosta työmiehestä sanotaan:) *on siinä tok koko roä^hmies* (Mn, Ni)

raadiskella v. 'työskennellä' — *ei niil olē hoppua olluk karhu^hkiertäjillä, raaiskelheet vain hiljalheen* (Tä)

raadita v. 'tehdä, valmistella' — *met olema raainheet heinäntekhoon* (Kol)

raadokas a. 'isokokoinen' (PohP) — *raavokas hevonen se pystyy kuletta^h kuormasah huonommallaik kelillä* (Ut)

raadoksi adv. — *tuä poik menē nii raadoks* [= lujaa] *etē mnää tahd peräs pääst* (Phr). Vrt. *raadosti*.

raadollinen a. Tunnetaan uskonn. kielestä opittuna sanana yleisesti, mutta merkitys on hämärä; »*jo^{tä} pahä se o*» (My) — »*Köyhä korvet kuokkii, raadollinen rämehe^t*» (sp, Lav)

raadonkontiainen s. 'turkkilo' (necrophorus): *roankontiene* — ne mustat joilla on puolitiestä punaiset siivet (Ver); -suolaheinä 'kitukasvuinen, kuivilla paikoilla kasvava suolaheinä' (It). Vrt. *ruumiinsuolake*.

raados s. 1. 'työ' (KarP) — (Varkaalle:) *sinä out ruatanna ihan ammatina sitä ruajosta* (Kht) — *tuoss om minulla viimme syksyr ruas*, sanoi isäntä osoittaen edell. syksynä raivaamansa peltotilkkaa (Pie) / 2. 'kaskimaa' *roäspäekka* (Kuh) — *Ompas ruasniekat siinä kun ensimmäissä rehentellöövät pöyäm piässä syömää!* (Lapsille sanot. moittivasti. Krm)

raadosti adv. — *siäl ol raadoste* (= runsaasti) *väkki* (Phr) — *haisie niir raalostek kun ajaavat sontaa pellolle* (Hl)

***raaduta** v. def. = raadata — *mie raatusim puita mettäst* (It)

raae s. → *raakeet*

raaeta v. 'tulla raa'aksi, laihtua' — *mäito ruaken^hnoo* (Kht) — (Taimia ei saa liiaksi kastella) *niitä ei suäv valloo, se ruäkenoo ja kovenoo se muä* (Juv)

raaettua v. — *ke^hkät raaettuut*, s.o. hoitamattomina pian kuluvat (Hie)

***raaha** yup. + ps.; olla r:llaan = olla (vatsallaan) jalat ja kädet levällään — *laaki* (= halvaus) *tapas semmoesella kyö^vvillä, että ku läks sä^hkyyy mänemää ni kuatu ruahallee tuossa* (Kn, Par)¹. Vrt. ***raakka**.

raahahtaa v. — *siihe ruahaht* (mies) *kaharreisi aijale istumaa* (Juv, Kn)

raahakka a. 'ravakka, reipas' — *se on hyvir ruahakku teke^hmää^h kun sev väen suäv työhön* (Ni)

raahaltaa v. — *roahaltoo* 'tehdä ahkerasti työtä' (Sii).

raahata v. 1. 'vetää perässään tai kuljettaa mukanaan jtkn raskasta' (Ha, Pö, Kr, Mts, Vam, Hm, Hh, Hs, Po, Myr, As, Is, Il, Ver, Ink, IS, Ei Kai, PerP eikä LänP.) — *Kissa toi raahas poikasilleen suurta rottaa* (Orv) — *äevav viimme kelillä . . . piti r:n naveta hirret metästä* (Ut); — (Kuv.) *tekemistä^hän siin o^h kun nuinⁿis suurta joukkua raahaa etteempäen* (Ut) / 2. 'kulkea maata laahaten' — *ohjakset roahas jälestä* (Mn). Vrt. *traahata*.

raahelainen a.s. — *raahelaeseksiiv vä^hlistä tuota karehteeraavat varista* (Hrs) — Ennen ei varista tietty talvisaikaan tavattavan Raahea lähempänä.)

Raahenrumpu s. — *Raaherrumpu näil laulaa: suti puti suti puti | sukka^h ke^hkää | aamulla varhaiv vaates selekää | torillet torillep pyssyn kaas | merellem merellem mieka^h kaas*. Lapsille lauletaan R:a (Niv)

raahisko n. deskr. — *Laiha ja iso hevonen on »iso ruahisko»* (Kht)

Ensimmäisenä mainittu se pitäjä, josta esim. on peräisin.

raahistaa v. deskr. — *tehär roahistaa kovastii työtä* (Mn)

raahistaida v. refl. 'koota voimansa ja nykäistä' *roahist/aija:* (prees. 1. p.) -ain: (3. p.) -aikse ~ -aip: (impf. 1. p.) -iin: (3. p.) -ii — *se ku roahistaikse (hevonon), ni sillo se kuorma lähtöö liikkeelle* (Par)

raahi|ta, -ttaa v. — Esim. kovassa työajossa raahittu tai raahitettu hevonen. Kyllä sen hevonen on pahoon raahitettu tukinajos (Kh)

raahka n. 1. 'kulunut, kelvoton' — *luuvar ruahka* (Kht) ~ *roahka* (Mn) — *se (metso) syöpi melekeir ruahkaks (nuoren havupuun), siihen ei jiän neulašsii* (Kht) / 2. 'heikko, vähäväkinen' — *vanaha eukkoruahka vastem mäkkee juostar replettä* (Kht, Ilo)

raahkaista v. 'temmata, vetäistä' — *heä roahka's lapse sylliise* (Par, Iis) — *pannaa hevonen äsöi ja antaa ser raahkaston nuo puut törmälle* (Ut); — (Kuv.) Kylläpä minua vilu roahkaisi (Son)

raahkana n. deskr. Moittien, jopa haukkuen olennosta, joka on väkivaltaisen tai pahantekoon taipuva. — *pojar ruahkana ajo hevose pilale* (Juv, Kj) — *eivätkö ser r:t (lampaat nim.) oot taas ohorassa!* (Ut) — *voe r.* (PohP)

raahkata v. 'temmata, siepata' (KarK, KarP) — *roahkata* ~ *ruahkata(k)* — (Lapselle:) *a ku mie roahkoan vihtan ja annan siul selkeä!* (Kj)

raahkautua v. 'kulua, mennä raahkaksi' — *kirves kur roahkaotuu vanahaks ja huonoks . . .* (Sii) — Kovassa hangessa kävellessä kengät ruahkaatuvat köyhälle (Sor)

raahku n. = raahka — *toa terä (silpukoneesta) oj jo männys semmošeks roahkuks jotta täll ei soak kerrassa mittää* (Ni) — *tuuler roahku 'myrsky'* (Kj)

raahkuuttaa v. 'vetää, raahata' — *minä siitä oksasta puun latvoo vettee roahkuutin* (Mn)

raahmaista v. 'temmata, raapaista' — *hää ku ruahmas hiilusta ja sanoi: ei*

sulla kohta ou syömistä itelläiskää! (Juv, Rå) Vrt. *raahnaista, raamaista.*

raahna s. 'raato' — Raahnan takia täällä revot juoksee (Kuh) Ys. *raudan*.

raahnaista v. = raahmaista (KarP, Sav) — *tuul roahnašoo hatuñ kuhilaam peästä* (Mn)

raahnata v. 1. 'repiä, riistää' — *se (isompi lehmä) roahnoa kaikki tuolta pieneltä lehmältä* (Ver) / 2. 'turmella, raiskata' (metsää esim.) *ruahnata* (Ri) / 3. 'tehdä rajusti työtä' — *mie uo raahnant jot nahka räpälöittää toisi paikoi jo* (UuV) — *18 kyinäree kuttoor roahnašij karjasta päivässä* (Mn) / 4. 'kulkea voimaa käyttäen' — *männär ruahnata*, s.o. ponnistella eteenpäin korkeassa heinikossa, paksussa lumessa, suossa yms. (Kn)

raahnea a. 'raaka' (ihmisestä puh.) (Alj)

raahnia v. — *minulla tuota selekeä niij kippästäir roahnii* (Puo)

raahnistaa v. — *pittää sitä tehär roahnistook kovastii tuota työtä* (Mn)

raahnuta v. = raahnata — *ruahnuta* (Kn)

raahnuuttaa v. 'tehdä joutuin, mutta huolimattomasti' — *niitteer roahnuuttaa nii että elävääsiä (= pystyjä heiniä) jeäp pa'jo jälelle* (Mn)

raahoittaa v. → *raaha* (Sav) — *hajalla seäri seistar roahottaa — havukka lenteer roahotti* (kynnet haralla) (Mn) — *ruahotti nii alasti* (oli rumasti, häpeämättä alasti, Juv) — Juoksijasta sanotaan, että hän »juosta ruahotta», varsinkin jos juoksee hengästyneenä ja käsiään hui-toen (Kn)

raahtia → *raatsia*

raahto s. 'uunipiimä' — *ruahto* (Sor, Sui)

raahua v. 'kuljeksia' — Kuka nousee ollessaan vielä sairaana vuoteesta, hänelle sanotaan: roahuhan siinä! (Ju)

raahustaa v. 'kulkea tai kuljettaa jtkn vaivoin, retustaa' (Phr, Hat, Kg, Orv, Sy, Is, Kka, Kuh; jotkin tiedoista epä-varmoja) — *mnääki raahusti vanhañ*

kroppan tän (Phr) — Toi poika on raa-
hustannu koko talviset puut kelmalla
mettästä kotii (Sy)

raahuta v. Liikkumisesta, joka tien
liukkauden, esteiden tms. vuoksi käy
vaivalloisesti (Sav) — *hevone vetteer rua-
huvaa raskasta kuormoo jyrkässä mäessä*
(Juv) — *pöeka papin soapotvarsissa roä-
hus* (Mn)

raaja s. 1. Käsi tai jalka, eritoten vm.¹
(tässä merkityksessä yl. länsimurteissa;
puuttuu kuitenkin Hämeenkyrön, Hol-
lolan ja Kurikan sanastoista.) — *sill*
ovap pitkä r. (Phr) — *oŋkos se terver raa-
jostans?* (Hat) — Kun oiski tuo niittu
siliaa, että sais lyyvä vikatteella täyttä
r:a (Ka) / 2. Eläimen takajalka, reisi
ml.², ruhosta irrotettuna (SavP) —
pitopöyvässä ol' lehmär roäja kokonaa (Mn)
— *raajat 'lihatun lampaan takajalat'*
(An) / 3. Myös etujalka ruhosta irrotet-
tuna, lapa ml. — *rouvastillev vietiin ennen
sonnin eli lehmän takar.* (Ut) / 4. Teu-
rastetun eläimen ruhosta totunnaiseen
tapaan irrotettu osa; pää ja sorkat eivät
kuulu raajoihin (LänP, PerP, PohP, Kai)
— *ku ne eröethan ne or raajat: kaula,
lavät, selkä, kyljet, melki ja paistit* (Vtt)
— Jos teuraseläintä kaupataan, kehuu
myyjä: »Siitä lähtöö isot ruajat» (Vlt);
— (Kuv.) *soap hyvät roäjalihat* (= saa
lihavan vaimon, Mn) / 5. Kappale, esim.
liha- ja leipär. (LänP) — *isö r. otëthin*
(taulaa) *taulapussiin* (Vlt) / 6. Rikkou-
tunut kple, jäännös jstkn (SatE) — *ei
siit näy ennää r:akaa misä se aita ollu
on* (Pö) — *tua Vehka-ahor riihen allaki
oli semmonev vanha tollukasaòrar r.* (Vam)
— *raajalakki 'vanha, kulunut lakki'* (Tä)
— *raajasuutari 'rajasuutari'* (Tä). Vrt.
ravio. / 7. Teurastetun eläimen ruho.
(Alue ei ole selväräinen.) — *lammas
nylettih ja r. vietih markkinoille* (It) —
Pitäs ostoo tuas koko lampaan ruaja,
kul liha loppu (Nu) — Sijan ruajahan

tuolla näky kejoittavan reissä (Ki) /
8. Ruumis, keho. (Minä en loistosänkyä
tarvitse:) *teä syntine roäja soap olla hal-
vemmiskii* (Lem) — *minur ruajaj on nyt
niij kippee* (Kn)

raaka¹ s. 'salko, riuku, vapa' (Var,
SatP, PohE) — *menèst panëma hantuuk
raaka nokka, et väkit tiätävät tullap puä-
päeväl* (Phr) — *oŋke raak, flaku* (= vii-
rin) *raak* (Phm, Erj, Lt, My, Prn) ~
raaka (Ks, N, Krv, Ik) — Sill oli aika
r. olokapeellä (Ik) — Laivan masto (Pö)
— Salmen yli (jossa on lautta) on r.,
joko puusta tai sinkistä (Ä) — Ongen,
takkavitsan r. (PohE) — Pitää hakia
takkavittan r. mettästä (Krtm) — Vipu-
kelkas käytetähän r:a (Il) / 2. Vipukai-
vossa se salko, josta ketju tai sanko riip-
puu (VarP, Sat, KesS, PohE) / 3. Aluk-
sen takilaan kuuluva, vaakasuorassa
asennossa oleva pyöröpuu (Etenkin ran-
nikolla) — *kaljaas oo semne ett oŋ kaks
mastu ja ei raakka laiŋka* (Phr) — Van-
hanaikaisissa kuutoissa raa'at olivat
irralisia, ne nostettiin ja laskettiin pur-
jeiden mukana (Skk) / 4. Purjetta yllä-
pitävä viisto tukipuu, pirkkeli (Kai,
PerP, LänP) — Purjeeseen kuuluvia
puuosia nimitetään purjejenkki, -masto,
ala- ja nostoraaka (Ksm). Ys. *annin*.

raaka² s. Kaksiosainen puintiväline,
varsta. Teräosa, ns. helmi, on tav. kiin-
nitetty nahkahihnalla varteen. — *raaka*
~ *ruaka* (Ink, Kannas Koiviston —
Muolaan — Sakkolan korkeudelle) —
r. ja helmi ol varren otsäs, raan helmi (Kvs)
— *pyörähytä helmejäis jotta helmi pyöräh-
tää putkir raa'av vartta eikä poikittai* (Tyr)
— *ruaõil puitii* (Tu)

raaka³ s. 'juova, raita' (Var, SatE)
— *kaŋkkas ol kaikeferissi raavoi poiket-
tas* (Prn) — *Ylöjoen oli* (tuntomerkinä)
kaks r:a säkis (Pö) — Raakaa tai yleensä
kuviota varten luotuja lankoja kankaan
loimessa sanotaan raakalangoiksi (Phm)

¹ vm. = viimeksi mainittu. — ² ml. = mukaan luettuna.

— *sillom piti miähekkis semmosta r:liinaa* (= raidallista liinaa) *kaðlasans* (Vam, Por) — *raakselkäne tää* (Ask)

raaka⁴ n. 1. 'kypsymätön' (yl.-suom.)¹ — *flikk oη keittän raakoi perüni* (Phr) — *ei kukka raavoi perüni syö* (Prn) — *pernat jäivätter raajoks* (Hl) — *susha roäköä syöp* (Lem) — *tämä syrjä* (leivästä) *tahtoo jäähä* (paistaessa) *r:ksi* (Jyy). Vrt. *uusi* / 2. s. 'marjan tai hedelmän raakile' — *pualamer raakoja, mustikur r:oja* (Krv) — *kaik seä syöt, aivokii koirajjuotika* (= juolukan) *roät!* (Lem) — (Rumaa ihmistä arvostellaan:) *oη ku puoluka ruäkoja tuohise nurkassa* (Juv) — *mansikan raakoja* (I) — *Roakia* (= muuramenraakaleita) oli palajo nuilla soella (Tv) — *muuramer raakoja* (Ver) — *marjar raakoi* (Tyr) / 3. 'kypsentämätön' — *ei mein äiti antanur r:na olleηkan* (viljaa eläimille), *se pani kuumav verèn aina päälle* (Vam) — *r. sijal lihottaa* (sp., Hat) — *miu ei synty^{is} juuva roäköä* (= keittämätöntä) *vettä* (Lem) — *Olut tarvitsee maltaiden lisäksi yhen kupillisen roakajaohoja* (Kon, Mn) / 4. 'liian vähän itänyt (maltaista puh.), imeltynyt (jauhoista puh.), hautunut tai pehminnyt' — *jos raa'aksi jättää maltaset, nii huonoo tulee oluh* (It) — *kun or r. imellys* (viinankeitossa) *nin ov vahto päällä* (Hat) — *se or r. muna sitte* (joka jää kuoriutumatta), *se jää rautamunaks* (Hl) — *roäkän ei pitä^{is} (ajosta) puha^{is}ssa* (Sak) — *r:n jos olis lähteny* (jää) *siitä se vasta olis roisket tullu* (Vtt) / 5. 'parkitsematon tai parkissa huonosti kypsinyt' (Itämurteille vieras merkitys) — *vanhaan aikaan tehtiin semmottista raavoista eläkanηkonteista jalkineita* (Vam) — *kotiparkkinahka tahto monellai jäähär raaksi* (Ut) — *poron taljasta leikathar r:na pintilöitä* (Ro) / 6. 'hiiltymätön' — *r. sysi se paukkuu ja pirskoa niin että, huonoppi se oη ku tuo poltettu, kypsy sysi* (Tä) / 7. 'palamatta jäänyt' (kohta kaskessa) — *niit* (kalikoita) *pollettiin sitten niis raa-*

jos paikos (Hl) — *monta päivää välist roittoveltii, ku kaset ol suurii ja r:paikkoi pal* (It) — *tekee nyr rovion siihir r:päähän, sihän se palaa* (Jl, It, Hat) — *niille roäjemmilen paikolle niitä puita kasoa^ltii ja poltettii* (Luh) / 8. 'huonosti ravitseva, laiha' — *se on sittä roaka liha* (hirvenliha keväällä) *järej ja huavalle* (Kht) — *ne kuul* (turnipsit nim.) *hyvi lypsättävä lehmee mut maeto or ruämpoo* (Juv) — *se kasvo sellasta r:a heinää niηkun nevaluhta kasvaa* (Alh) — *ei tollaine r. maa kasva perunii* (Kr) — *tähän tuli liijam palijo r:a maata mullan sekkaan* (Ut) — *kyllä minä kuulin napistavan sitä Mäkeläm möyräkki, että se vetää r:maam* (= jankon) *pinnalle ja viää liika syhän ser ruakamalla* (Alh) — *r. multa vastasi, höystämätön* (Tä) — *sielä or ruät veit, ei sieltä suäk kaloja* (Juv) / 9. 'viljelemätön' (maa), *rikkomaton*' (nurmi) — *se tartti ollar raajam maanη kynnössä... ruatikainen* (Lä) — *se kuokki ihlar r:a maata* (Jl) — *oikei roäl ahol ol'* (asumus), *kallijol* (Lem) / 10. 'kyntämättä tai kylvämättä jäänyt' (kohta) — *oj jääny raavoi paikoi* (Pö) — *kovi huänoks soηkik kyntänyk ko oη jättänyr raakaa noim paljo* (Vam) — *kriipu verettii sitte, ei sit päässy yhtää raakaa jäämää* (Sm) / 11. 'höyläämätön' (lauta) — *ittev vaa hööläitiir raa'asta laðrasta vuärilaðrat* (Vam, Ha) / 12. 'huonosti selinnyt, savuinen' (saunasta puh.) — *kylymä pirtti, r. säona, emäntä kyläηkävijä* (Ut, Lem) / 13. 'kylmä ja kostea' (sästä puh.) *r. ilma* (Hl, Hm, Kh) / 14. 'sekoittamaton, pelkkä, paljas' — *se joi raakaa viinaa* (Pö, Juv) — *roakoa vettä juo nii aenahan se on näläkä* (Kon) — *älä juo roakoa vettä kävvyv vatsajais kivistämmää* (Tu) — (Suolasin voin pitämällä sitä suolavedessä:) *em pant roäköä suoloä yhteä* (Lem) — (Elättiketulle täytyy leipä liottaa maitoon tms.): *ei se ruäkoo leippee syö* (Juv) — *Raakoja viikkoja ovat sellaiset, joissa on vain arkipäiviä* (Jl, Lem) — *virka sill on, ei se oler roäka ta-*

¹ 3 yl.-suom. = yleissuomalainen.

lomprika (Lem) — *s_ov* *vair* r. *sotamies* (Kka) / 15. 'tarmokas, rohkea' — *se or* r. *talõmprika* *tõitã* *rusnaamaa* (Pö) — *min olen kans* r. *tyãmiãs kum ma ittek kehun* (Hm) — *mull on sitte niir* r. *luonto että min em pelekããt tulta enãã vettä* (Ut) / 16. 'sisukas, häikäilemätön, pahansuopa, julma' — *ei siinã silloin niin tavãtonta kipua ollut taikka jos mää olin sillor raa-*

vempi kãrsimãã (Vam) — *etpãhã sinã ossoon niitã tehãkkããm minã sanon sen ruakanaa* (Kn) — *lahtari tuo onniv vain kyllã se un sitte kotieleessããnnir* r. (Ut) — *r:verinen* (Niv)

raaka⁵ s. Valkeasta kankaasta tehty kapea puseronkaulus (Kos). Syn. → *kaulus*.

Veikko Ruoppila.